

nire philosophiam. Quod dum tacitus miror et exæstuo in gratulationem, subito ille quasi mente quadam correptus exclamat: O si possem dicere quod volo! Rogo, ubi ubi estis verba? succurrite, et bona et mala in ordine sunt. Credite, si vultis. Nam quomodo id explicem nescio.

~~~~~

CAPUT VII¹.

Deus non diligit mala, licet ad ordinem pertineant.

XVII. Ego mirabar et tacebam. Trygetius autem ubi vidit hominem paululum quasi digesta ebrietate affabilem factum redditumque colloquio: Absurdum, inquit, mihi videtur, Licenti, et plane alienum a veritate quod dicis. Sed quæso patiare me paululum, nec perturbes clamitando. Dic quod vis, ait ille: Non enim metuo ne me auferas ab eo quod video, ac pene teneo. Utinam, inquit, ab eo quem defendis ordine devius non sis, non tanta in Deum feraris (ut mitius loquar) incuria. Quid enim potuit dici magis impium, quam etiam mala ordine contineri? Certe enim Deus amat ordinem. Vere amat, ait ille, ab ipso manat, et cum ipso est. Et si quid potest de re tantum alta convenientius dici cogita, quæso, ipse tecum. Nec enim sum idoneus qui te ista nunc doceam. Quid cogitem, inquit Trygetius? Accipio prorsus quod dicis, satisque mihi est in eo quod intelligo. Certe enim et mala dixisti ordine contineri, et ipsum ordinem manare a summo Deo, atque ab eo diligi. Ex quo sequitur ut et mala sint a summo Deo, et mala Deus diligit.

¹ Caput in veteribus editis male incipit ad verba præcedentia: *Credite, si vultis, etc.*

XVIII. In qua conclusione timui Licentio. At ille ingemiscens difficultate verborum, nec omnino quærens quid responderet, sed quemadmodum quod respondendum erat promerit: Non diligit Deus mala, inquit, nec ob aliud nisi quia ordinis non est, ut Deus mala diligit. Et ordinem ideo multum diligit, quia per eum non diligit mala. At vero ipsa mala quæ possunt non esse in ordine cum Deus illa non diligit? Nam iste ipse est malorum ordo, ut non diligantur a Deo. An parvus rerum ordo tibi videtur, ut et bona Deus diligit, et non diligit mala? Ita nec præter ordinem sunt mala, quæ non diligit Deus, et ipsum tamen ordinem diligit: hoc ipsum enim diligit diligere bona, et non diligere mala; quod est magni ordinis, et divinæ dispositionis. Qui ordo atque dispositio, quia universitatis congruentiam ipsa distinctione custodit, fit ut mala etiam esse necesse sit. Ita quasi ex antithetis quodam modo, quod nobis etiam in oratione jucundum est, id est, ex contrariis omnium simul rerum pulchritudo figuratur.

XIX. Post hoc intersiluit modice. Et repente sese erigens qua Trygetius lectum habebat. Nam quæro ex te, quæso, inquit, justus ne sit Deus? Tacebat ille, nimis ut postea retulit admirans et horrens subito condiscipuli et familiaris sui afflatum nova inspiratione sermonem. Quo tacente ille ita secutus est. Si enim Deum justum non esse responderis, tu videris quid agas, qui me dudum impietatis arguebas. Si autem ut nobis traditur, nosque ipsius ordinis necessitate sentimus, justus est Deus, sua cuique distribuendo utique justus est. Quæ autem distributio dici potest, ubi distinctio nulla est? Aut quæ distinctio, si bona sunt omnia? Quidve præter ordinem reperiri potest, si Dei justitia bonorum malorumque meritis sua cuique redduntur? Justum autem Deum omnes fatemur. Totum

igitur ordine includitur. Quibus dictis resilit e strato, et jam lenior voce cum ei verbum nemo faceret: Nihil-ne mihi, inquit, vel tu qui compulisti ad ista respondes?

XX. Cui ego: Nova nunc religio isthæc in te inaccessit, cedo, inquam. Sed quod videbitur per diem respondebo, qui mihi jam videtur redire, nisi lunæ est ille qui fenestris fulgor inducitur. Simul et agendum est, ne tanta bona tua, Licenti, absorbeat oblivio. Quando enim nostræ literæ non sibi hæc mandari flagitent? Dicam plane tibi quod sentio, disputabo adversum te quantum possum, non enim mihi, si me viceris, major triumphus dari potest. Si autem vel calliditati vel acuto cuidam errori hominum, quorum partes suscipere tentabo, cesserit imbecillitas tua quæ minus pasta eruditione disciplinarum tantum Deum fortasse sustinere non poterit, res te ipsa commonebit, quantæ tibi vires ut in eum firmior redeas parandæ sint: simul quia et istam disputationem nostram elimatius volo provenire, non enim eam grossis auribus debeo. Nam Zenobius noster multa mecum sæpe de rerum ordine contulit, cui alta percunctanti nunquam satisfacere potui, seu propter obscuritatem rerum, seu propter temporum angustias. Crebrarum autem ille procrastinationum usque adeo impatiens fuit, ut me quo diligentius et copiosius respondere cogeret, etiam carmine provocaret, et bono carmine, unde illum magis ames. Sed neque tunc tibi legi potuit ab istarum rerum studio remotissimo, neque nunc potest. Nam profectio ejus tam repentina et perturbata fuit tumultu illo, ut nihil istorum venire nobis in mentem potuerit: nam id relinquere mihi responsuro statuerat: et multa concurrunt cur ei sermo iste mittatur. Primum est, quia debetur. Deinde quia cujusmodi nunc vitam ducamus, etiam sic indicari ejus in nos benevolentiae decet. Postremo quod in gaudio de spe tua nemini

cedit. Nam et cum præsens esset, pro familiaritate patris tui, vel potius omnium nostrum, multum sollicitus erat ne ingenii tui quædam scintillæ, quas diligenter animadvertibat, non tam conflarentur cura mea, quam tua extinguerentur incuria. Et cum te poetice quoque studiosum esse cognoverit, sic gratulabitur, ut eum mihi gestientem videre jam videar.

CAPUT VIII.

Licentius philosophiæ amore succensus. — Reprehensus a Monica quod Psalmi versiculum ad requisita naturæ egressus cantitaret. — Liberantium disciplinarum utilitas.

XXI. NIHIL mihi quidem gratus facies, inquit, sed sive mobilitatem meam et puerilem levitatem ridebitis, sive aliquo vere divino nutu et ordine fit in nobis, non vobis dubitem dicere: Pigrior sum ad illa metra subito effectus; alia, longe alia nescio quid mihi nunc luce resplenduit. Pulchrior est philosophia, fateor, quam Thysbe, quam Pyramus, quam illa Venus et Cupido, talesque omnimodi amores: et cum suspirio gratias Christo agebat. Accepi ego hæc, quid dicam, libenter; aut quid non dicam? Accipiat quisque ut volet, nihil curo, nisi quod forte immodice gaudebam.

XXII. Interea post paululum dies sese aperuit, surrexerunt illi, et ego illacrymans multa oravi. Cum audio Licentium succinentem illud propheticum læte atque garrule: « Deus virtutum converte nos, et ostende faciem

» tuam, et salvi erimus¹. » Quod pridie post cœnam cum ad requisita naturæ foras exisset, paulo clarius cecinit, quam ut mater nostra ferre posset, quod illo loco talia continuo repetita canerentur. Nihil enim aliud dicebat, quoniam ipsum cantilenæ modum nuper hauserat, et amabat, ut fit, melos inusitatum. Objurgavit eum religiosissima, ut scis, fœmina, ob hoc ipsum quod inconueniens locus cantico esset. Tunc ille dixerat jocans: Quasi vero si quis hic me inimicus includeret, non erat Deus exauditurus vocem meam.

XXIII. Ergo mane cum regressus esset solus, nam uterque ob eandem causam processerat, accessit ad lectulum meum. Verum dic mihi, inquit, ita fiat nobis quod vis, quid de me existimes. Atque ego adolescentis dexteram apprehendens: Quid, inquam, existimem sentis, credis, intelligis. Neque enim arbitror te frustra heri tandiu cecinisse, ut virtutum Deus conuerso tibi se ostendat. At ille cum admiratione recordatus: Magnum, inquit, dicis et verum. Non enim me ipsum parum mouet quod modo tam ægre auocabar a nugis illis carminis mei, et jam redire ad eas piget et pudet, ita totus in quædam magna et mira subvehor. Nonne hoc est vere in Deum conuerti? Simul et illud gaudeo, quod frustra mihi scrupulus superstitionis injectus est quod tali loco talia cantabam. Mihi, inquam, neque hoc displicet, et ad illum ordinem puto pertinere ut etiam hinc aliquid diceremus. Nam illi cantico, et locum ipsum quo illa offensa est, et noctem congruere video. A quibus enim rebus putas nos orare ut conuertamur ad Deum, ejusque faciem videamus, nisi a quodam cœno corporis atque sordibus, et item a tenebris, quibus nos error involuit? Aut quid est aliud conuerti, nisi ab immoderatione vitiorum, virtute ac tempe-

¹ Psal. LXXIX, 8.

rantia in sese attolli? Quidve aliud est Dei facies quam ipsa cui suspiramus, et cui nos amatæ mundos pulchrosque reddimus, veritas? Melius dici non potest, inquit exclamans. Deinde suppressius quasi ad aures: Vide, quæso, quanta occurrerunt, ut credam erga nos aliquid jam prosperiore ordine fieri.

XXIV. Si ordinem, inquam, curas, redeundum tibi est ad illos versus. Nam eruditio disciplinarum liberalium modesta sane atque succincta, et alacriores et perseverantiores et comptiores exhibet amatores amplectendæ veritati¹, et et ardentius appetant, et constantius insequantur, et inhæreant postremo dulcius; quæ vocatur, Licenti, beata vita. Qua nominata, omnes sese erigunt, et quasi attendunt in manus, utrum habeas quod dare possis egentibus variisque morbis impeditis. Quibus sapientia cum præcipere cœperit, ut medicum perferant, sequæ cum aliqua patientia curari sinant, in pannos suos recidunt. Quorum concalfactione tabificati, scabiem voluptatum ærumnosarum scalpunt libentius, quam ut monita medici paululum dura et morbis onerosa perpetiendo atque subeundo, valetudini sanorum lucique redeantur. Itaque illo summi Dei nomine ac sensu tanquam stipe contenti vivunt miseri, vivunt tamen. Alios autem viros, vel et verius loquamur, alias animas, dum hoc corpus agunt, jam thalamo suo dignas conjunx ille optimus ac pulcherrimus quærit, quibus non vivere, sed beate vivere satis sit. Vade ergo interim ad illas Musas. Verumtamen scis quid te facere velim? Jube ait, quod placet. Ubi se, inquam, Pyramus et illa ejus supra seminecē, ut cantaturus es, interemerint, in dolore ipso, quo tuum carmen vehementius inflammari decet, habes commodissimam opportunitatem. Arripe illius fœdæ libidinis et incendiorum vene-

¹ Retract. cap. iii, n. 21.

natorum execrationem, quibus miseranda illa contingunt: deinde totus attollere in laudem puri et sinceri amoris, quo animæ dotatae disciplinis et virtute formose copulantur intellectui per philosophiam, et non solum mortem fugiunt, verumetiam vita beatissima perfruuntur. Hic ille tacitus ac diu consideratione nutans, motato capite abscessit.

XXV. Deinde ego quoque surrexi, redditisque Deo quotidianis votis, ire cœperamus in balneas. Ille enim locus nobis, cum cœlo tristi in agro esse minime poteramus, aptus ad disputandum et familiaris fuit. Cum ecce ante fores advertimus gallos gallinacios ineuntes pugnam nimis acrem. Libuit attendere. Quid enim non ambiunt, quæ non peragrunt oculi amantum, ne quid unde unde innuat pulchritudo rationis cuncta scientia et nescientia modificantis et gubernantis, quæ inhiantes sibi sectatores suos trahit quacumque atque ubicumque se quæri jubet. Nam unde aut tibi non potest signum dare? Ut in eisdem ipsis gallis erat videre, intenta projectius capita, inflatas comas, vehementes ictus, cautissimas evitationes, et in omni motu animalium rationis expertium nihil non decorum, quippe alia ratione desuper omnia moderante. Postremo legem ipsam victoris, superbum cantum, et membra in unum quasi orbem collecta velut in fastum dominationis. Signum autem victi, elatas a cervice pennulas et in voce latque motu deforme totum, et eo ipso naturæ legibus nescio quomodo concinnum et pulchrum.

XXVI. Multa quærebamus. Cur sic omnes, cur propter dominationem in subjectas sibi fœminas, cur deinde nos ipsa pugnae facies aliquantum et præter altiorem istam considerationem duceret in voluptatem spectaculi. Quid in nobis esset quod a sensibus remota multa quæreret. Quid rursum quod ipsorum sensuum invitatione caperetur.

Dicebamus nobis ipsis: Ubi non lex? Ubi non meliori debitum imperium? Ubi non umbra constantiæ? Ubi non imitatio verissimæ illius pulchritudinis? Ubi non modus? Atque inde admoniti ut spectandi modus esset, perreximus quo propositum erat. Atque ibi ut potuimus sane diligenter, (nam et recentes res erant, et quando poterant tam insignita trium studiosorum memoriam effugere?) omnia nostræ lucubrationis opuscula in hanc libelli partem contulimus. Nihilque a me aliud actum est illo die, ut valetudini parcerem, nisi quod ante cœnam cum ipsis dimidium volumen Virgiliti audire quotidie solitus eram, nihil nobis ubique aliud quam rerum modum considerantibus. Quem non probare nemo potest, sentire autem, cum quisque aliquid studiose agit, difficillimum atque rarissimum.

CAPUT IX.

DISPUTATIO II.

Ordo dux ad Deum.

XXVII. Deinde postridie bene mane alacres ad solitum locum convenimus, in eoque consedimus. Et ego attentis in me ambobus: Hic esto, inquam, Licenti, quantum potes, et tu quidem, Trygeti; nec enim parva res agitur: de ordine quærimus. Quid ego nunc quasi in schola illa unde me quoquo modo evasisse gaudeo constitutus, copiose atque ornate vobis ordinem laudem? Accipite si vultis, imo facite ut velitis, quo neque quidquam de hujus laude brevius, neque ut mihi videtur verius dici potest. Ordo est quem si tenuerimus in vita, perducet ad Deum,

et quem nisi tenuerimus in vita, non pervenimus ad Deum. Perventuros autem nos jam, nisi me animus de vobis fallit, præsумimus et speramus. Diligentissime igitur inter nos ista quæstio versari debet atque dissolvi. Vellem adessent cæteri, qui nobiscum his negotiis solent interesse. Vellem si fieri posset non istos tantum, sed omnes saltem familiares nostros, quorum semper admiror ingenium, nunc mecum habere quam vos estis intentos, aut certe ipsum tantum Zenobium, quem de hac re tanta molientem nunquam pro ejus magnitudine otiosus accepi. Sed quia id non evenit, legent litteras nostras, quoniam instituimus jam de istis rebus verba non perdere, resque ipsas a memoria fugaces, scriptorum quasi vinculo quo reducantur innectere. Et sic fortasse ordo ipse posebat, qui eorum procuravit absentiam. Nam et vos profecto in rem tantam, quia solis perferenda imponitur nobis, erectiore animo insurgitis: et cum illi legerint qui nobis maxima cura sunt, si quid eos moverit ad contradicendum, alias nobis disputationes disputatio ista procreabit, seque ipsa successio sermonum in ordinem inseret disciplinæ. Sed nunc ut promiseram Licentio, quantum res patitur, adversabor, qui totam causam jam pene confecit, si possit eam defensionis muro stabiliter firmeque vallare.

CAPUT X.

Ordo quid. Ut coërcendi æmulationis et inanis jactantiae motus in adolescentibus, qui dant operam litteris.

XXVIII. Hic ubi eos silentio, vultu, oculis, suspensione atque immobilitate membrorum et rei magnitudine satis

commotos, et audiendi desiderio inflammatos esse conspexi. Ergo, inquam, Licenti, si tibi videtur, collige in te quidquid virium potes; elima quidquid habes acuminis, et ordo iste quid sit definitione complectere. Tum ille ubi se ad definiendum cogi audivit, quasi aqua frigida aspersus exhorruit, et turbatiore vultu me intuens, atque, ut fit, ipsa trepidatione subridens: Quid hoc est rei, quid quasi tibi videor, inquit, an vere nescio quo adventitio spiritu me credis inflatum? Statimque sese animans, aut fortasse, ait, aliquid mecum est. Paululumque siluit, ut in definitionem quidquid illi de ordine notionis erat, conduceretur. Deinde erectior: Ordo est, inquit, per quem aguntur omnia, quæ Deus constituit.

XXIX. Quid ipse Deus, inquam, non tibi videtur agi ordine? Prorsus, inquit, videtur. Ergo agitur Deus, ait Trygetius. Et ille: Quid enim, inquit, Christum Deum negas, qui et ordine ad nos venit, et a Patre Deo missum esse se dicit? Si igitur Deus Christum ordine ad nos misit, et Deum Christum esse non negamus, non solum agit omnia, sed agitur ordine etiam Deus. Hic Trygetius addubitans. Nescio, inquit, quomodo istud accipiam. Deum enim quando nominamus, non quasi mentibus ipse Christus occurrit, sed Pater. Ille autem tunc occurrit, quando Dei Filium nominamus. Bellam rem facis, inquit Licentius. Negabimus ergo Dei Filium Deum esse? Hic ille cum ei respondere periculosum videretur, tamen se coëgit atque ait: Et hic quidem Deus est, sed tamen proprie Patrem Deum dicimus. Cui ego: Cohibe te potius, inquam: Non enim Filius improprie Deus dicitur. At ille religione commotus, cum etiam verba sua scripta esse nollet, urgebat Licentius ut manerent, puerorum scilicet more, vel potius hominum, pro nefas, pene omnium, quasi verò gloriandi causa inter nos illud ageretur. Cujus

motum animi cum objurgarem gravioribus verbis, erubuit: quæ ejus perturbatione animadverti ridentem lætantesque Trygetium; Et ambobus: Ita-ne agitis, inquam, Nonne vos movet quibus vitiorum molibus atque imperitiæ tenebris premamur et cooperiamur? Hæccine est illa paulo ante vestra, de qua ineptus lætabar, attentio et in Deum veritatemqueurrectio? O si videritis, vel tam lipipientibus oculis quam ego, in quibus periculis jaceamus, cujus morbi dementiam risus iste indicet! O si videritis, quam cito, quam statim, quantoque productius eum verteretis in fletus! Miseri nescitis ubi sumus? Demersos quidem esse animos omnium stultorum indoctorumque commune est, sed non uno atque eodem modo demersis opem sapientia et manum porrigit. Alii sunt, credite, alii sunt qui sursum vocantur, alii qui in profunda laxantur. Nolite, obsecro vos, geminare mihi miserias. Satis mihi sint vulnera mea, quæ ut sanentur, pene quotidianis fletibus Deum rogans, indigniorem tamen esse me, qui tam cito saner quam volo, sæpe memetipso convinco. Nolite obsecro, si quid mihi amoris, si quid necessitudinis debetis, si intelligitis quantum vos diligam, quanti faciam, quantum me cura exagitet morum vestrorum, si dignus sum quem non negligatis, si denique Deo teste non mentior, nihil me plus mihi optare quam vobis, rependite mihi beneficium. Et si me magistrum libenter vocatis, reddite mihi mercedem. Boni estote.

XXX. Hic ubi ne plura dicerem, lacrymæ mihi modum imposuerunt, Licentius molestissime ferens, quod omnia scribebantur: Quid enim, ait, fecimus oro te? Adhuc, inquam, nec fateris saltem peccatum tuum? Tu nescis in illa schola graviter me stomachari solitum, quod usque adeo pueri non utilitate atque decore disciplinarum, sed inanissimæ laudis amore ducerentur, ut quosdam etiam

aliena verba recitare non pueret, exciperentque plausus (o ingemiscendum malum) ab eisdem ipsis quorum erant illa, quæ recitabant. Ita vos quamvis nihil unquam, ut opinor, tale feceritis, tamen et in philosophiam, et in eam vitam quam me tandem occupasse lætor, æmulationis tabificare atque inanis jactantiæ ultimam, sed nocentior rem cæteris omnibus pestem introducere ac proseminare conamini: et fortasse quia vos ab ista vanitate morboque deterreo, pigriores eritis ad studia doctrinæ, et ab ardore ventosæ famæ repercussi, in torporem inertiae congelabitis. Me miserum, si necesse erit tales etiam nunc perpeti, a quibus vitia decedere sine aliorum vitiorum successione non possint. Probabis, ait Licentius, quam purgatiore futuri simus. Modo illud obsecramus per omnia quæ diligis, ut ignotum nobis velis, atque illa omnia deleri jubeas; simul ut parcas etiam tabulis, quas jam non habemus. Non enim aliquid in libros translatum est eorum, quæ a nobis multa disserta sunt. Prorsus, inquit Trygetius, maneat nostra poena, ut ea ipsa, quæ nos illicit fama, flagello proprio a sub amore deterreat. Ut enim solis amicis et familiaribus nostris litteræ istæ innotescant, non parum desudabimus. Assensus est ille;

CAPUT XI.

Monica ob sexum non arcenda a philosophica disputatione.

XXXI. Atque interea mater ingressa est, quæsitque a nobis quid promovissemus; nam et ei quæstio nota erat.

Inscribebant primum tabulis; hinc porro in libros transferebant.

Cujus et ingressum, et rogationem cum scribi nostro more jussissem: Quid agitis, inquit? Numquidnam in illis quos legis libris etiam foeminas unquam audivi in hoc genus disputationis inductas? Cui ego: Non valde curo, inquam, superbiorum imperitorumque judicia, qui similiter in legendos libros atque in salutandos homines irruunt. Non enim cogitant quales ipsi, sed qualibus induti vestibus sint, et quanta pompa rerum fortunæque præfulgeant. Isti enim in litteris non multum attendunt, aut unde sit quaestio, aut quo pervenire disserentes moliantur, quidve ab eis explicatum atque confectum sit. In quibus tamen quia nonnulli reperiuntur quorum animi contemnendi non sunt, aspersi sunt enim quibusdam condimentis humanitatis, et facile per aureas depictasque januas ad sacrosancta philosophiæ penetralia perducuntur, satis eis fecerunt et majores nostri, quorum libros tibi, nobis legentibus, notos esse video. Et his temporibus, ut omittam cæteros, vir et ingenio et eloquentia, et ipsis insignibus muneribusque fortunæ, et quod ante omnia est, mente præstantissimus Theodorus, quem bene ipsa nosti, id agit, ut et nunc et apud posteros nullum genus hominum de litteris nostrorum temporum jure conqueratur. Mei autem libri si quorum forte manus tetigerint, lectoque meo nomine non dixerint, Iste quis est? codicemque projecerint: sed vel curiosi, vel nimium studiosi contempta vilitate liminis intrare perrexerint: me tecum philosophantem non moleste ferent, nec quemquam istorum, quorum meis litteris sermo miscetur, fortasse contemnent. Sunt enim non solum liberi, quod cuiusvis disciplinæ liberali, nedum philosophiæ satis est, sed summo apud suos loco nati. Doctissimorum autem hominum litteræ etiam sutores philosophatos, et multo viliora fortunarum genera continent. Qui tamen tanta ingenii virtutisque luce fulserunt, ut bona sua cum

qualibet hujuscemodi nobilitate nullo modo vellent, etiamsi possent, ulla conditione mutare. Nec deerit, mihi crede, tale hominum genus, cui plus placeat hoc ipsum, quia mecum philosopharis, quam si quid hic aliud, aut jocunditatis aut gravitatis invenerit. Nam et foeminae sunt apud veteres philosophatae, et philosophia tua mihi plurimum placet.

XXXII. Nam ne quid mater ignores, hoc græcum verbum, quo philosophia nominatur, latine amor sapientiæ dicitur. Unde etiam divinæ Scripturæ, quas vehementer amplecteris, non omnino philosophos, sed philosophos hujus mundi evitandos atque irridendos esse præcipiunt. Esse autem alium mundum ab istis oculis remotissimum, quem paucorum sanorum intellectus intuetur¹, satis ipse Christus significat, qui non dicit: « Regnum meum non » est de mundo: » sed, « Regnum meum non est de hoc » mundo². » Nam quisquis omnem philosophiam fugiendam putat, nihil nos vult aliud, quam non amare sapientiam. Contemnerem te igitur in his litteris meis, si sapientiam non amares; non autem contemnerem, si eam mediocriter amares; multo minus, si tantum, quantum ego, amares sapientiam. Nunc vero cum eam multo plus quam me ipsum diligas, et noverim quantum me diligas, cumque in ea tantum profeceris, ut jam nec cujusvis incommodi fortuiti, nec ipsius mortis, quod viris doctissimis difficillimum est, horrore terrearis, quam summam philosophiæ arcem omnes esse confitentur, ego-ne me non libenter tibi etiam discipulum dabo?

XXXIII. Hic illa cum blande ac religiose nunquam me tantum mentitum esse dixisset, et viderem tam multa nos verba fudisse, ut neque scribenda non essent, et jam libri modus esset, neque tabulæ reliquæ forent, placuit

¹ 1 Retract. cap. III, n. 2. — ² Johan. XVIII, 36.

quætionem differri, simul ut meo stomacho parcerem. Nam eum plus quam vellem commoverant ea, quæ mihi evomenda in illos adolescentes necessario visa sunt. Sed cum abire cœpissemus: memento, inquit Licentius, quam multa et quam necessaria nobis abs te accipienda per occultissimum illum divinumque ordinem etiam te nesciente subministrentur. Video, inquam, et ingratus Deo non sum, vosque ipsos, qui hæc advertitis, ob id ipsum præsumo fore meliores. Hoc fuit tantum illo die negotium meum.

Ubi etiam divine scripturas, quas vobis præcipimus. Unde etiam divine scripturas, quas vobis præcipimus. Unde etiam divine scripturas, quas vobis præcipimus. Unde etiam divine scripturas, quas vobis præcipimus. Unde etiam divine scripturas, quas vobis præcipimus.

LIBER II.

DISPUTATIONES HOC LIBRO DUE CONTINENTUR, QUIBUS DUM ORDINIS DEFINITIONEM EXPENDUNT COLLOQUENTES, INCIDUNT IN VARIAS QUESTIONES, SCILICET, QUOMODO SAPIENS CUM DEO MANEAT IMMOTUS; AN ETIAM EA, QUÆ PERPERAM AB HOMINIBUS FIUNT, EX DEI ORDINE AGANTUR; UTRUM DEUS JUSTUS ESSET ANTE ORIGINEM MALI; UTRUM EX DEI ORDINE MALUM EXORTUM SIT. AGITUR DEUM FUSIUS DE RECTO STUDENDI ORDINE, QUI POSTULAT UT INFORMATIS RITE MORIBUS, ET COMPARATIS HUMANIS DISCIPLINIS PROMOVEATUR ANIMUS AD ALTIORA ET DIVINA PERCIPENDA.

CAPUT I.

DISPUTATIO I.

Ordinis definitio expenditur.

I. INTERPOSITIS deinde pauculis diebus venit Alypius, et exorto sole clarissimo, invitavit cœli nitor, et quantum in illis locis hyeme poterat, blanda temperies in pratium descendere, quo sæpius et familiarius utebatur. Nobiscum erat etiam mater nostra, cujus ingenium, atque in res divinas inflammatum animum, cum antea convictu diuturno, et diligenti consideratione perspexeram, tum vero in quadam disputatione non parvæ rei, quam die natali meo cum convivis habui, atque in libellum contuli, tanta mihi mens ejus apparuerat, ut nihil aptius veræ philosophiæ videretur. Itaque institueram, cum abundaret otio, agere ut colloquio nostro non deesset. Quod in primo etiam hujus operis libro abs te cognitum est.

II. Cum igitur memorato in loco, ut commode potui-